

topinions דעות

שוב הש"ג ייתן את הדין?

שלחו להדפסה

הטיפול בהתעללויות בגדוד השריון חשף משבר אמון ומשבר מנהיגות. האם השמירה על הכבוד העצמי והתנגדות לעוול מצד הממונים מוטבעות כראוי בקצונה ובחיילים? יעקב חסדאי

תחקיר **ההתעללויות בגדוד 74 בשריון**, בחן שני ארועים: האחד, "קבלת פנים" לחיילי מחזור נובמבר 2008 שהגיעו לפלוגה, במסגרתה הוכו חיילים מכות קשות, כולל נשיכות עד זוב דם. הסיבה העיקרית להכאות: "התחצפות" של הצעירים בפני הוותיקים. הארוע האחר – "טקס הענקת דרגה" שבו ספג כל סמל חדש 50 חבטות בגבו. אלה אינם מעשי קונדס, אלא הרבה מעבר לכך. אלה גילויים של אכזריות ומתן פורקן ליצרים אפלים.

תופעות "טרטור", "התעללות" ו"זובר" אינן חדשות בהיסטוריה של צה"ל. גם בדו"ח התחקיר נכתב כי כבר היה מקרה קודם של זובר בגדוד ואחד הסמלים הסביר: "זו המורשת שגדלו עליה בפלוגה".

בכל המקרים שנחשפו, הגיבו רשויות הצבא בחומרה וענשו את המתעללים והמתפרעים. במקרה הקודם בגדוד שפט אותם הסמג"ד. לכן, מעבר לשאלה מה קרה בגדוד 74, חשוב לברר שאלה רחבה יותר: מדוע אין צה"ל מצליח במשך תקופה כל כך ארוכה להדביר תופעות אלו?

עיון בתחקיר המג"ד והאוגדונר מאפשר מתן תשובה לשאלה זו. לאורך כל התחקיר מוגדרת הפרשה כ"ארוע". מבררים מי האשמים במעשה או במחדל, וקובעים את עונשם. ההנחה היא כי העונש ירתיע אחרים מלחזור על המעשים. אולם כשתופעה חוזרת על עצמה, יש כנראה סיבות בסיסיות ועמוקות יותר, שמצריכות בדיקה יותר יסודית ומסקנות מסוג אחר לגמרי.

התחקיר של גדוד 74 עשוי לשמש דוגמא מאלפת לתופעה זו. המח"ט והאוגדונר שביצעו אותו ציינו שמדובר ב"מסורת". הם גם הזכירו כמה תופעות שליליות כגון "נורמה" לפיה חייל ותיק רשאי להעניש חייל צעיר ש"מתחצף", והוסיפו ש"קיים קשר עמוק של שתיקה הכולל חיילים מפקדים וקצינים להשתקת נורמה זו". אם כך הדבר, מדובר במשבר אמון בו אין הפיקודים מעבירים דיווח אמת למפקדיהם, ובמשבר מנהיגות בו אין למפקדים הבכירים שליטה על הנעשה ביחידותיהם.

מרגע שהתבררו נסיבות חמורות אלה, צריך היה התחקיר לעבור לשלב חדש ולהתנהל על-ידי דרגים בכירים יותר.

בשלב הבא של התחקיר צריך היה לברר מתי החלה ה"מסורת" הרעה ומה שורשיה. ככל שזמנה ארוך יותר, נראה כי משבר האמון והמנהיגות עמוקים יותר. במסגרת זו צריך היה לברר את סגנון המנהיגות וצינורות התקשורת בין הדרגים ביחידות אלה. האם המג"ד, המח"ט והאוגדונר מבקרים דרך קבע ביחידותיהם? האם הם משוחחים עם מפקדים וחיילים על מצוקותיהם? האם הם רק מענישים, או גם מגנים עליהם מפני עוול ושרירות לב? אם זמנם אינו פנוי, האם לפחות הם מקיימים "ראיונות חתך" עם נציגי החיילים ביחידות?

בתחקיר צוין כי לא התקיימה שיחת פלוגה לאור אילוצי הזמן והכוננות. כדאי לברר מדוע היא נדחתה למקום האחרון

התעללות מתועדת בגדוד 74

לחצו כאן להגדיל הטקסט

בסדר החשיבות.

בנוסף, גדוד 74 נבחר כגדוד המצטיין לרמטכ"ל במסגרת ארועי יום העצמאות האחרון. מתברר איפוא שגם דרגי המטכ"ל אינם בודקים את רמת הטיפול בחייל ואת רמת המנהיגות של המפקדים בבואם לחלק צל"שים. ואולי אין להם כלים לבדוק זאת?

לועגים לטקסים

המציאות שבה חיילים ותיקים מתעמרים בצעירים מהם, נובעת בראש וראשונה מתסכולם של הוותיקים. חבריהם לפלוגה יצאו לקורסי מפקדים, נעשו מש"קים וקצינים, והם נשארו חיילים פשוטים. כיוון שהצבא לא חיפש פתרון לבעיה אמיתית זו, פותרים אותה הוותיקים בדרך שלהם – הם מבליטים את עליונותם על פני הצעירים, מענישים אותם על "התחצפות" ומטילים עליהם את כל התפקידים הקשים והלא נעימים של הפלוגה. טקסי ה"זבור" הם קבלת הפנים שנועדה להעמיד את הצעירים במקומם.

הטקס האכזרי של קבלת דרגת סמל נובע ממקור אחר לגמרי. צבא זקוק לטכסים וחיילים זקוקים לחוויות מעצבות במסלולם הצבאי. זו הסיבה שבכל צבא יש תשומת לב רבה לטקסים מפוארים ומרשימים. אצלנו, עוד מימי הפלמ"ח לעגו לטכסים הללו והתעלמו מחשיבותם. קצין "מרינס" בארה"ב מתהדר בכפפות לבנות, קצין קרבי אצלנו מתגנדר בהופעה מרושלת. אולם כיוון שהטכס חיוני לנפש החייל, ממציאים הדרגים הנמוכים טקסים משלהם, וה"צירתיות" שלהם פונה לכיוונים אלימים ואכזריים.

בעיה נוספת מאותו סוג היא התופעה החוזרת ונשנית של התעללות מש"קים צעירים בפקודיהם. אף כאן הסיבה בסיסית ולכן לא מצליחים להדבירה. לעיתים קרובות מדי מטילים מפקדים בכירים על מש"קים צעירים אחריות למשמעת ביחידה, אך גם מגבילים מאוד את סמכויותיהם. הפער שנוצר בין האחריות לסמכויות הוא אחד המקורות ל"צירתיות" של המש"קים בהמצאת עונשים.

את כל הבעיות הללו אין קושי רב לתקן. מגיעים חיילים צעירים לגדוד – האם אין זה מובן מאליו שהמג"ד יזמינם לשיחת פתיחה ויבהיר להם את חובותיהם וזכויותיהם? חייל ותיק אמור לקבל דרגת סמל. האם לא ראוי להעניק לו את הדרגה בטכס גדודי רב רושם שבו יודה המג"ד לסמלים החדשים על תרומתם לגדוד? אולם כאשר החקירה מסתיימת בעונש לש"ג – מובן שלא מגיעים לבעיית היסוד.

את שורשי "קשר השתיקה" של הדרגים הנמוכים צריך לחפש בחינוך שמקנה הצבא. האם שמירה על הכבוד העצמי והתנגדות לעוול מצד הממונים הם ערכים שמוטבעים בקצונה ובחיילים? זאת אינה רק בעיה של מש"קים וחיילים. באגדות חיל השריון יש מקום כבוד למפקדים בכירים שהתעללו בקצינים הכפופים להם, ואלה שתקו ובלעו את עלבונם. אולי שתיקה זו חלחלה כלפי מטה?

תאור ה"ארוע" מלמד שמדובר בשני משברים: משבר התרבות הצבאית ומשבר מנהיגות עמוק. אם "מסורת" רעה כזו יכולה להתקיים זמן רב מתחת לאפם של דרגי הפיקוד הבכירים, פירוש הדבר שבמסגרת רחבה בצבא לא נוצרה תרבות צבאית מנובדת, לא היה טיפול נכון בחיילים, לא חינוך לערכי כבוד ויושר ולא שליטה ראויה של המפקדים הבכירים ביחידותיהם. אלה המסקנות האמיתיות שבהן צריך הצבא לטפל.

ד"ר יעקב חסדאי, אלוף-משנה (מיל'), היסטוריון ומשפטן

[חזרה](#)